

Hrvatske starine u Kninu.

Većekrat naš se je Viestnik bavio o hrvatskih starinah u Kninu, koje uzpostavljeno starinarsko društvo od dvie godine revno iztraživa.

Mi smo i ovoga ljeta obašli one starodavne ostanke časnih svetinja, svjedoke slave i veličanstva našega naroda, te smo se pravo divili liepim napredkom i uspjehom onoga zaslužnoga poduzetca u njegovom začetku, videć kako i s malimi silami i sredstvi s kojimi razpolaze, uz postojano nastojanje, vitežku požrtvovnost i žarko rodoljublje mogoše praviti čudestva na korist znanosti i narodne slave.

Poviest naše domovine kaže nam, da je Knin bio prestolnica naših kraljâ i biskupâ; kaže nam, da su u njem stajali bani i župani; spominje nam veličanstvene zadužbine stolne crkve sv. Marije i sborne sv. Bartula na kapitulu; sjeća nas na brojno pučanstvo i velmože Draškoviće, Nelipiće, Oršiće, Lapsanoviće i druge; pripovieda nam taj ključ Hrvatske, za koga se preotimali velmože i kralji Ungarije i Bosne, a kašnje Turci i Mletčani, te radi silne krvi prolievene okolo njegovih klisura zadobi ime — na krajini krvava košulja; — ali od sve te prošlosti neostade ništa, izvan mrkih zidinâ starodavne gradine, povrh klisurâ obšetanih od rieke Krke; i ta nam jedino održala ime staroga Knina i kazivala, da je Knin bitisao. Mi smo njekoč sumnjali, da sve ono, što se pripovieda o veličanstvu i slavi Knina, većinom je povećano žarkom maštanimom od pisaoa legendâ srednjih viekova; ali danas smo razčarani od tih predsuda, jer razkrivene sgrade i temelji čestih crkava, grobovi kraljâ i bana, sa nadpisi, i izrezani ornamentalni nakiti mramornih ploča u vaurednom slogu IX. i X. vieka dokazuju istinitost poviestnu i veličanstvo prestolnice hrvatskih kraljâ i biskupâ. Te danas svak može gledati i dodivati, svak može po njima sudjeti: što je Knin jednom bio?

Mi željno očekivamo, da naša Akademija tiskom obielodani učnu razpravu veleučenoga i zaslužnoga Prof. Bulića o kninskih starinah i predmetih, do tada našastih; a mi ćemo koješto napomenuti, o radu društvenoga upraviteljstva ove godine.

1. Odkopani su temelji i razčišćeno tlo crkve sv. Bartula na kapitulu, kao i jednoga diela sgrada dvorova kanonika okolo crkve. Ova sborna crkva bijaše na tri broda sa tri abside; razdieljena na

zidane četvrtaste stubove, po četiri sa svake strane. Ovi su razstavljali manje brodove sa strana od srednjeg prostranijega. Tu je nadjeno dosta komada navezenih mramornih ploča i penganih *afreska* na klačardi; komada nadpisa i ornamentike davnih vremena; nekoliko novaca i predmeta različitih kovina; sve preneseno u samostan Franovaca.

Vidi se, da je crkva vatrom uništena, stoga ploče, *afreski* i nadpisi vrlo smrvljeni, u samih se komadnih nalaze.

2. Odkriveni su temelji druge liepe i oveće crkve u biskupiji na mjesto *Stupovi*. I ta je crkva bila na tri broda sa tri abside; ali s dvora ukrašena sa poluokružnimi stubovi ležene zidanima s jedne i druge strane, nalik starodavne crkve sv. Spasa u vrelu Četine. Ovdje takodjer nadjeno je komada ornamentike starodavnih doba, i ona je takodjer vatrom razrušena.

3. Nadjeni su temelji zidova veličanstvene sgrade u biskupiji na zemlji gosp. Bulata *Pod putom*. Dugi zidovi i česte pregrade dokazuju znamenitost stare sgrade.

4. U starodavnom grobištu sv. Luke u biskupiji razčišćene su ruševine velikih sgrada, kojim je s istočno-južne strane stajala oveća crkva, i ova na tri broda. Poviest nam ne kaže, da je kod Knina obstojala koja *abacija*, ili benediktinski samostan, ali ove ruševine imaju vas oblik starih samostana, na način samostana i kršćanske bazilike u Solinu. U ruševinah ove crkve nadjeno je veće no u drugih: kamenja narisana i mramornih ploča izvezenih, komada nadpisa i različite ornamentike dobe narodnih kralja; sve sahranjeno u Kninu kod Franovaca.

5. Pokušano je iztraživanje na Lopuškoj glavici pod Biskupijom, gdje se našli temelji sgradâ, komadi ornamentike, sedre i cigle. Svi ovi pokušaji obavljani su dobrim uspjehom, a redovito iztraživanje sliediti će, koliko novčana sredstva društva budu dopustila. Kada se sakupi ljetina sa zemalja, prosliditi će dalja iztraživanja.

6. Kako je Ot. Vinjalić na polovici prošloga vieka zatekao blizu cielokupe zidove veličanstvene stolne crkve sv. Marije, sagrađene od kralja P. Kresimira na polovici XI. vieka, te ih opisao *ottagona quasi intatta*, Ot. Marun, predsjednik starinarskoga društva, po naputku njegova izvješća, cieni: da se je ljetos namjerio na ostanke one veličanstvene sgrade u selu Biskupiji, na mjestu, gdje je sadanja župna crkva sv. Trojice. Nuglasta ograda crkovna po-

kaziva sliku opisane biskupske crkve; dalje iztraživanje dokazati će, je li je pogodio? (I mi smo na to došli, čim smo položaj razvidili. — Ured.)

7. Revni predsjednik ljetos je obišao svu kninsku okolicu i proučavao mjesta, gdje se koje drevne starine nalaze. Njegovo je putovanje sretno bilo, jer je našao:

a) Kod Kosovačkoga klanca na sjevero-zapadu od gradine Petrovac starinsko hrvatsko groblje sa znakovi na grobnicah, i ruševinu crkve sa komadi narisa izvezenih na kamenju, kô što su oni po starih kninskih crkvah.

b) Namjerio se u Mokrompolju prama Kegljevića gradini, na starodavno groblje, i u njem crkva, kao i ona u Kosovačkom klanecu.

c) Našao je u selu Orliću ruševine stare crkve sa narisi i uresi, doba narodne dinastije. Tako po drugih mjestih dosta starodavnih ruševina.

d) Uzduž sela Biskupije opazio je na veće mjesta ruševine zidova, gromile zidnoga kamenja, sedre, klačarde i opeka, što pokazuje, da stari Knin, prestolnica naših kralja i biskupa, nebijaše sguren izpod grada (Castrum) Knina, gdje je današnji varoš, nego se pružao uzduž pitomom ravnicom sadanjega sela Biskupije do Kosova. To svjedoče ostanci crkava i sgrada širom ravnice.

8. Kako je na kapitolu najveća radnja učinjena, i najznamenitiji arkeologični predmeti nadjeni bana Pribine i kralja Držislava; tako će se na tom mjestu radja proslediti i dovršiti; jer svi biljezi dokazuju, da će se na tom mjestu dosta važna i znamenita pronaći.

Sastavismo ove crtice, ne da neko izviesće obielodanimo; to naš posao nije, to će samo društvo učiniti; nego kao povjerenik, da još jednom svrnemo obzir hrvatskoga naroda na kninsko arkeologičko blago, pošto se poduzetće zaslužnoga društva nekom hladnom nemarnosti primilo, i slabo do sada odziva u narodu našlo. Da starinarsko društvo nebude druge koristi narodu učinilo, nego mu pred oči stavilo ono važnih arkeologičkih predmeta, što se sabrano nalazi u samostanu Franovaca; ono je neprocienivu korist doprinilo učenomu svijetu i hrvatskomu narodu. Po razkrivenih temeljih crkava i po narisih ornamentike, strukovnjaci moćiće označiti slog hrvatskih starih gradjevina, što se do sada nije moglo. Veće je u kninskoj sbirci arkeologičkih komada hrvatskih starina, nego ih ikakav

muzej posjeduje; oni sami dosle našasti, resili bi osebnu sbirku svakoga muzeja. Dokle će dakle kninsko društvo očekivati, da ga obasja narodno sunce, i da mu se pribavi sredstva, da na svetlo iznosi starinarsko narodno blago?

Veleučeni Nestor naše arkeologije akademik Ljubić obašao je ljetos kninsku okolicu i razgledao nadjene predmete, te pohvalio brižljivo nastojanje društva i radovao se njegovu uspjehu.

Zasluzni ravnatelj spljetskoga gimnazija i muzeja veleučeni starinar Bulić ulaga moguće nastojanje i pomaže svjetom, kako će se radnja voditi, znanstvu i narodu koristovati. Sud takih strukovnjaka mi uvažavamo; društvo će svimi mogućimi silami uznastojati, da što bolje obogati sbirku narodnih arkeologičkih predmeta i otkrije shraništa starih sgrada; ali istodobno vapije: Narode pomagaj!

Šibenik 29. Rujna 1888.

Fr. Stip. Zlatović.

Uzimam si slobodu pridodati ovomu liepomu izvještaju našega dobro poznatoga nar. pisatelja i muz. povjerenika u Šibeniku, da sam prošloga rujna pravio izlet iz moga rodnoga mjesta Starog Grada na Hvaru u Knin, da razgledam dosadašnje izkopině, i proučim položaje, gdje su one otkrite navlastito neumornim trudom vieštoga predsjednika arkeol. društva Kninskoga preč. O. Maruna. Na prvi pogled ogromnoga blaga do sada izkopana i sakupljena ondje na dvie hrpe u Franjevačkom samostanu, ostao sam uprav začudjen i začaran, akoprem već prije o svem dobro upućen razpravom vrlog prijatelja gosp. Bulića, koja će do mala u bieli sviet. Ovo je neprocijenjena dobit za našu narodnu poviest; te će se ova na temelju onih živih spomenika daleko razmaknuti uprav za doba, koja su nam najvažnija a na spomenicih najoskudnija. Pregledao sam i položaje na Kaptolu i u Biskupiji, te se podpunoma na licu mjesta osvjedočio, kako se pomnjivo i saviestno do sada radilo. Nego dosadašnji rad jedva je uvod na ono što ostaje da se obavi. To su rude, koje su jedva i to djelomice odgrnute ili razkrite; a treba svakojako posegnuti do dna. Kninsko društvo spremno je dakako i u naprieda kao i do sada na sve

moguće žrtve, ali su njegove sile odveć slabe za toli zamašno poduzeće. Ova se stvar živo tiče cieloga naroda, njegove najsjajnije prošlosti; treba dakle, da i cieli narod naime svaki domorodac po mogućnosti makar obulom priteće u pomoć tomu plemenitomu podhvat. Nužno je, da se u svakom povećem mjestu ustroje odbori, koji bi sakupljali dobrovoljne prineske u ime izkapanja hrvatskih starina u Kninu. I naš *Viestnik* rado će primati i priobćivati svaki prinesak u to ime, te odpremati arkeolog. društvu u Knin.

Urednik.

O napredku arkeologičke znanosti u našoj Hrvatskoj zemlji.

(Nastavak i konac. V. str. 75.).

Osim ovih još je spomena vriedna liepa kita dalmatinskih književnika, koji su se kroz ova doba i arkeologijom bavili. naime: **Franjo Marija Appendini** (1769—1837), ravnatelj liceuma u Zadru: *Del sito della città e colonia di Epidaurò nell' Illirico. Memoria* (Gazzetta di Zara 1823 n. 67—73); — *Esame critico intorno alla patria di s. Girolamo, Zara 1833.* **Petar Nisetić** Starogradjanin (1785—1870), ravnatelj liceuma u Gorici: *Quattro iscrizioni greche trovate a Città Vecchia* (Gazzetta di Zara 1837 n. 38); — *Dei Lotofagi Illirici* (Ibid. 1837 n. 76); — *Lapidi di Narona* (Bullettino dell' Inst. Arch. di Roma 1841 n. 7.; Gaz. di Zara 1844. n. 35—36); — *Iscrizioni* (Ibid. 1842 n. 101—109); — *Medaglie del re Ballaeus* (Annali dell' Inst. Arch. di Roma 1842 p. 122—128); — *D' una moneta dell' abate Zafron* (La Dalmazia 1845 p. 37. 48. 57); — *Il Municipio dei Riditi* (Ibid. 1845 n. 13—15); — *Sull' antica religione degli Slavi e degli Illirici* (Ibid. 1846 n. 8—10); — *I giuochi ginastici Dalmati* (Ibid. n. 11—12); — *Die alcune epigrafi greche di Faria* (Ibid. 1846 n. 22); — *Varia lezione di due lapidi, e opinione sugli scavi di Salona* (Ibid. 1846 n. 26); — *Una lapide romana a Kistagne* (Ibid. 1846 n. 36). A ostavio je u rukopisu još više raznih arkeolog. razprava, veliku sbirku rimskih dalm. nadpisa, kojom se Mommsen služio, i liepu sbirku starinskih predmeta sakupljenih u rodnom mjestu, koja je kašnje u mnogom razprodana, te se ne malo toga i u našem muzeju nalazi. **Kapor Ivan Korčulanin**, nad-